

noviji prepoznatljiviji. On je uspio priču o „Neznanoj Bošnjakinji“ svesrdno doživjeti pa onda znalački uobličiti. Forma kojoj je knjiga pisana kao i bogata leksika itekako doprinose toj originalnosti. Intertekstualna zasnovanost na Danteovoj „Komediji“ upravo je smjestila srebreničku (i bosansku) tragediju u evropske okvire.

No, zanemarimo na trenutak Latićevo viđenje stvari i bogatstvo leksike bosanskog jezika. Zanemarimo i Evropu i Dantea i na trenutak ostanimo sami s pričom. Pokušajmo zamisliti i oslušnimo sud vlastite savjesti. Pokušajmo bilo koji stih projicirati u našim mislima! Odveć živo i odveć blizu. A takvo je jer nije izmišljeno, jer ni na trenutak ne možemo reći da imamo bujnu maštu, niti da je ima autor. Takvo je jer je istinito. Poznata Danteova misao iz „Komedije“ – „Ostavite svaku nadu“ u ovom paklu je suvišna, jer ona pripada Danteovoj imaginaciji. „Neznana Bošnjanka“ i ostali likovi Latićeve poeme i ne maštaju o nadi jer im ona nije bila ni pružena. Oni i ne znaju za nadu, ali znaju da žive pakao.

Tako je „Srebrenički inferno“ djelo pred kojim moramo ustuknuti, ne više zbog Latića ili Srebrenice, već zbog nas samih. Zbog činjenice da već postojećim riječima ne dajemo novi smisao ukoliko one ne služe čovjeku na čast i ukoliko mi u njima ne prepoznamo samo jezik. Prepustimo li se našo mašti i našim nagonima, riječ „Srebrenica“ neće biti posljednja u nizu. Autor Džemaludin latić, potresno i upečatljivo oživljava tragediju cijelog jednog naroda, ostavljajući u amanet istovremeno najpotpuniji i sadržajno najmotivniji lirski dokument za buduće naraštaje, čineći ovo monumentalno djelo nesretnim spomenikom bosanske i evropske povijesti.

Cijela knjiga, a i sama Srebrenica, bez ikakve umjetničke simbolike, iako nigdje naznačena poruka ke i kritika svemoćnom međunarodnom političkom faktoru koji je svojom sramnom sumnjom u agresiju i zločin ostavio Tanovićevog junaka na rasprskavajućoj mini, ali i hiljade čistih i nevinih „Neznanih Bošnjakinja“ u raljam trijumfa zločina i nepravde.

Asim KAMBER
Muhidin ŠARIĆ
Asmir PIRALIĆ

VIŠESTRUKI KULTUROLOŠKI I ZNANSTVENI ZNAČAJ

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu: Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, svezak četrnaesti, obradio Osman Lavić, *Al-Furqan*, Fondacija za islamsko naslijeđe, Rijaset Islamske zajednice u BiH, London-Sarajevo, 1426./2005., XXIV+592+prilozi (ukupno 640)

Pojava svakog kataloga rukopisa predstavlja veliki iskorak u otkrivanju i promoviranju manje poznate ili potpuno nepoznate kulturne pisane baštine. Ali, kad jedna institucija stigne do 14. sveska kataloga onda to, dakakao, predstavlja poseban kuriozitet i skreće pažnju na sebe. U ovom slučaju, ovo predstavlja veliki značaj iz nekoliko razloga. U našim okolnostima, nakon stradanja Orientalnog instituta i Nacionalne biblioteke, to ima posebnu težinu. Jer, prikupiti i sačuvati toliki broj rukopisa u našim uvjetima zaista je vrijedno svake pažnje i poštovanja. Osim toga, ima još razloga zbog kojih pojava ovoga sveska ima posebno mjesto. Ako se uzme u obzir da je četvrti svezak štampan 1998. godine, onda se objavljivanje četrnaestog sveska doima zaista imponantnim rezultatom. Dakako, kad se imaju na umu sve poteškoće s kojima se sreću obrađivači kataloga – koje je neupućenima u sve probleme i *tajne* rukopisa teško i naslutiti – onda sve to ima dodatnu težinu i predstavlja veliki događaj.

Četrnaesti svezak Kataloga već je treći katalog u obradi Osmana Lavića i on obuhvata rukopise od 7.819 do 8.287 fundusa Gazi Husrev-begove biblioteke, što znači da je ovim katalogom obuhvaćeno 468 kodeksa, 785 djela sa 495 različitih naslova. U tematskom pogledu, XIV. svezak kataloga predstavlja nastavak II., IX. i X. sveska kojima su obuhvaćeni rukopisi iz oblasti islamskog prava (fikha) i njegovih poddisciplina. Autor kataloga ostao je dosljedan već usta-

ljenoj metodologiji koja se nekako standardizirala pri obradi rukopisa i publikiranju kataloga u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Na početku samog kataloga dati su elementi koji olakšavaju ne samo snalaženje u katalogu, nego podastiru i osnovne informacije o nastanku, sadržaju kataloga, kao i metodologiji, transkripciji, najzad i literaturi kojom se autor u izradi kataloga služio. Ovi elementi dati su trojezično na bosanskom, engleskom i arapskom jeziku što omogućuje širu upotrebu.

Sadržaj kataloga strukturiran je redosljedom koji počinje *Uvodom u islamsko pravo* (str. 3-11), a potom slijede: *Islamsko pravo* (str. 11-193), *Šerijatsko pravna rješenja (fetve)* (str. 193-209), *Islamsko nasljedno pravo* (str. 209-239), *Državno pravo i uređenje države* (str. 239-293), *Zakoni, postupak pred šerijatskim sudovima* (str. 293-315). Posebno i najobimnije poglavlje predstavljaju djela iz oblasti propovjedništva (vaza) (str. 315-533).

U okviru ovih grubo predstavljenih cjelina sadržani su rukopisi na različitim jezicima, arapskom, turskom i bosanskom. To je ovisilo od fundusa biblioteke te tako neka poglavlja sadrže djela, na jednom, neka na dva, a neka i na tri jezika, sa neujednačenim brojem rukopisa. Tako u ovom katalogu poglavlje *Uvod u islamsko pravo* sadrži samo rukopise na arapskom jeziku, dok su, s druge strane, zakonski akti pisani i prepisivani samo u verziji na turskom jeziku, tako da je cjelokupnan dio *Zakoni* predstavlja isključivo djela na turskom jeziku. Kada se promatra jezička slojevitost ovoga sveska kataloga, može se reći da je najveći broj rukopisa na turskom jeziku (396), potom arapskom (365), a znatno manje na bosanskom (19) i, najzad, na perzijskom (5). Ovo predstavlja i svojevrsan indikator zastupljenosti navedenih jezika u pojedinim naučnim disciplinama.

Na kraju ponuđeni indeks, olakšava čitaocu kataloga snalaženje u različitim pravcima. On je dat u više varijanti što itekako predstavlja olakšavajuću okolnost korisnicima. Tako je dat indeks naslova u transkripciji, indeks autora, indeks prepisivača, indeks bivših vlasnika i vakifa, indeks mjesta i, najzad, kongruencija brojeva u dvije varijante.

Pojava kataloga ima višestruki kulturološki

i znanstveni značaj. Upoznaje nas sa rukopisnim naslijeđem na našim prostorima, posebno tokovima znanosti izvan bosanskohercegovačkog podneblja, a naša naučna i šira javnost dobija neposredniji uvid u fundus Biblioteke. Pored toga što otkriva imena novih, ranije nepoznatih autora, rukopis otkriva i nova djela ranije poznatih autora. Sve to, dakako, predstavlja izazov za potencijalne istraživače, kojima ovaj, kao i drugi katalogi olakšavaju i znatno skraćuju put u potrazi za djelima izvorne rukopisne građe.

GAZI HUSREV-BEGOVA BIBLIOTEKA U SARAJEVU, KATALOG ARAPSKIH, TURSKIH, PERZIJSKIH I BOSANSKIH RUKOPISA, SVEZAK PETNAESTI. Obradio Osman Lavić, Al-Furqan, Fondacija za islamsko naslijeđe - Rijaset Islamske zajednice u BiH, London-Sarajevo, 1427/2006., XXI+288+prilozi

Kontinuitet obrade rukopisa i priređivanja kataloga Gazi Husrev-begova biblioteka nastavlja veoma uspješno. To potvrđuje izdavanje petnaestog sveska kataloga rukopisa koji se čuvaju u toj biblioteci u obradi Osmana Lavića. Premda svojim naslovom ne nagoviještava bitniju razliku od prethodnih, sadržinom odudara od svih ranijih kataloga Gazi Husrev-begove biblioteke. On, naime, predstavlja katalog prijepisa Mushafa (Kur'ana) kao i njegove prijevode na turski i perzijski jezik što je u tom segmentu kod nas značajna novina. Premda je neupitno, i ovim sveskom Gazi Husrev-begova biblioteka ne samo da opravdava epitet riznice naše kulturne baštine nego potvrđuje svoje visoko mjesto u znatno širim kontekstima i okvirima.

Budući da je obrazac i metološki pristup identičan predhodnim katalogima ovdje želimo ukazati samo na glavni dio sadržaja ovog sveska u kojemu su zastupljeni: Mushafi 3-211, Prijevodi Kurana 211-221, Dijelovi Kurana (džuzovi) 225-247, Enami (zbirke sura i dova) 247-269.

Ovaj svezak sadrži opis 447 prijepisa mushafa, 52 džuzova, 8 prijevoda Kurana i 45 enama, dakle ukupno 552 rukopisa. Autor kataloga nije odstupao od ranije prakse da se prijepisi predstavljaju hronološki, redosljedom njihovog nastanka, što je potpuno opravdano i logi-

čno. Na isti način su struktuirani i prijevodi.

U ranijoj praksi primjerci Kurana ili prijevodi kataloški su obrađivani tek djelimično, tako da čitateljstvo nije moglo imati značajniju predstavu o pojedinim primjercima prijepisa Mushafa nastalim u Bosni i Hercegovini ili nekim drugim područjima. Ovaj katalog prvi je tematski u cijelosti posvećen toj vrsti rukopisa koji se čuvaju u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Na taj način ne samo da iz anonimnosti izlazi veliki broj prijepisa, prepisivača, nego su ti primjerci bliži znanstvenicima čiju pažnju će bez sumnje privući. On odslikava različita kulturna strujanja na tlu Bosne i Hercegovine kao i moguće pravce pojedinih znanstvenih te utjecaja na polju umjetnosti. Osim toga, oni potvrđuju visok stepen razvitka kaligrafije i iluminacija rukopisa kao specifične vrste umjetnosti koja se na našim prostorima razvijala od sredine XV stoljeća. Ovaj katalog potvrđuje da se Bosna veoma brzo uključila i u potpunosti uklopila u nove kulturne tokove koji su je zahvatili od sredine XV stoljeća.

Katalog ukazuje na brojne povijesne i druge zanimljivosti od kojih ćemo neke ukratko naznačiti. Tri prijepisa Mushafa potječu iz XV a četiri iz XVI stoljeća. Vjerovatno je da su prvi prijepisi nastajali van Bosne i da su pisani rukom stranaca, no već u XVI stoljeću odnos je u potpunosti drugačiji te se ljudi našeg podneblja pojavljuju kao akteri takvih poduhvata. Premda nerijetko prepisivači ne ostave ni mjesto nastanka prijepisa još rijede svoje ime, potvrđuju da su naši ljudi veoma rano ušli u te tokove potvrđuje činjenica da je jedan prijepis mushafa nastao krajem XVI stoljeća djelo Muhameda sina Husajnove iz Blagaja ili pak prijepis što ga je početkom XVI stoljeća načinio hadži Redžep-dede, koji se potpisao samo kao Bosnevi.

Nikakvo iznenađenje ne predstavlja činjenica da se među prepisivačima nalaze ljudi različitih zanimanja i da ih je najlogičnije tražiti u redovima imama, softi ili pak ljudi kojima je kaligrafija postala profesionalno zanimanje. No kada se među prepisivačima nađe žena onda to bez sumnje predstavlja zanimljivost. Jedan takav prijepis nastao je sredinom XVIII stoljeća. To pak ne znači da je on i jedini koji je djelo žene. Do kog stepena je kaligrafija bila razvijena

govori podatak da su pojedinci znali prepisati i do 285 mushafa u svome životu. Naš kaligraf Ibrahim Šehović na prijelazu iz XVIII u XIX stoljeće prepisao je 66 mushafa.

Pemda je broj prijevoda znatno manji, katalogom je obuhvaćeno njih 8, i to 7 na turski jezik a jedan na perzijski. Nedostatak imena prevodioca pa i prepisivača ostavlja dilemu o mjestu nastanka prijevoda i prijepisa. No činjenica da najstariji prijevod, odnosno prijepis prijevoda na turski jezik datira iz 1574. godine, govori da je taj prijevod nastao ranije. To ukazuje da je mogao veoma rano dospjeti na područje Bosne. Perzijski prijevod potječe s početka XVIII stoljeća.

Naprijed istaknute činjenice još jednom pokazuju opravdanost opredjeljenja katalogizacije rukopisa kao načina da se javnosti ukaže na bogatstvo koje se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Pored toga što mnoštvom podataka može poslužiti kao značajan izvor za sagledavanje nekih pitanja naše prošlosti i kulture on je dobar smjerokaz i za mnoga druga pitanja koja se nameću šetnjom kroz njegov vrlo zanimljiv sadržaj.

Aladin HUSIĆ

ČEŽNJA, ŽAL I GORČINA

Miralem Resulović: *Samotna mahala, Sarajevo, 2006.*

U tuđini i u iščekivanju da *jutro rodi vedar dan*, nastajali su stihovi Miralema Resulovića koje je on uobličio i ponudio nam u svojoj trećoj po redu zbirci pjesama pod naslovom *Samotna mahala*. Na fonu prethodnih dviju zbirki, *Izbjeglička tuga* (2001.) i *Na kraju svijeta* (2004.), i ova nova zbirka pjesama (do)nosi osjećanja koje plijene iskrenošću i toplinom, nježnošću i tankoćutnošću. Iz njih provijava čežnja za rodnom grudom i tihi žal za mladošću, ali i gorčina egzistencijalističkog doživljaja svijeta. U